

Hra dítěte v souvislosti s životem

Rudolf Steiner

Vidíme, jak se dítě v prvních a také v pozdějších letech života zabývá hrou. Usměřňovat a řídit hru v podstatě náleží k úkolům rozumného a lidsky správného vychovatelského a vyučovacího umění. Kdo zaměří svůj pohled na život člověka v takových problémech, které jsem právě charakterizoval, pozoruje velký rozdíl mezi způsobem, jak si to nebo ono dítě hraje. Pro povrchní pozorování si ovšem skoro všechny děti hrají stejně. Při bedlivém pozorování však zjišťujeme, že každé dítě má svůj zvláštní způsob, jak si hraje.

Význam umění pozorovat a srovnávat různé děje

Je podivuhodné, že v dětském věku, tedy v době, kdy vlastní myšlenkové síly dítěte ještě organicky pracují v jeho nitru až do výměny zubů, je hra vlastně vyjádřením duševně-duchovní činnosti člověka. Je podivuhodné pozorovat, jak duševně-duchovní podstata dítěte, která ještě do sebe nepřijala myšlenkový prvek, se pohybuje ve volné hře. Podoba této hry probíhá mimo užitek a účel praktického života a dítě ve hře jde za tím, co vyplývá z jeho vlastní duše. Zdánlivě se to jeví jako prolomení principu nápodoby, neboť to, jak se dítě vžívá do hry, vlastně vychází ze svobody jeho dětské duše - ovšem právě jen zdánlivě. Po- všimneme-li si věci bedlivěji, poznáme, jak do své hry dítě přece vkládá vše, co prožívá ve spojení se svým okolím, vše, co se kolem něho děje. Člověk pak nepovažuje tuto hru jen za něco zajímavého, co se děje v určité době života jednotlivého dítěte, ale zjišťuje, že hra dítěte je celým svým projevem význačnou součástí celého života člověka. Správně pozorovat se vlastně naučíme teprve tehdy, když se naučíme srovnávat různé děje v jednotlivých životních obdobích člověka.

Jako můžeme v neživé přírodě navzájem srovnávat různé kovy a v živé přírodě různé brouky, tak můžeme také srovnávat různá období života člověka. A tu se nám objevuje něco velice zvláštního. Jestliže jsme si naznačeným bedlivým pozorováním získali skutečnou představu o hře dítěte, pak budeme v různých životních obdobích hledat to, k čemu směřuje zvláštní ráz hry dítěte.

Hra dítěte Jako výraz budoucího vztahu k životu

Víme, že člověk mezi 20. až 29. rokem nachází svůj postoj ke světu, kdy má řádně zaujmout své stanovisko k tomu, co mu ve zkušenostech či v příkazech pro samostatný život dává svět. Když se pak na základě této zkušenosti díváme na to, jak člověk do života

zasahuje, nebo jak život nechá na sebe jen působit, tu shledáváme, že zde máme co činit s přeměnou toho, jak si svým osobitým způsobem hrával jako dítě.

V době před výměnou zubů dítě ve hře s loutkou nebo s jinými hračkami tvořilo svobodně jen z působnosti své duše; bylo činné pouze v rozsahu jistého uspořádání své duševnosti. Naučíme-li se poznávat určitou strukturu této duševnosti a pro- hlédát ji v její podstatě, pak můžeme pozorovat následující: Překročí-li člověk svůj dvacátý rok, pak se ve vážných případech života a v tom, co je pro jeho život užitečné a účelné (když má již vlastní zkušenosti a možnost se orientovat v životě), staví ke všemu, co souvisí s touto užitečností a účelností světa, s takovým povahovým výrazem, který vlastně svobodně projevoval právě v prvních letech svého života při dětské hře.

Odpovědnost vychovatele na základě jeho poznání

Uvažme, co znamená toto poznání, chceme-li působit na výchovu dítěte. Víme, že to, čemu v dětské hře porozumíme, a k čemu dítě v dětské hře vedeme, co pozorujeme jako zvláštní charakterovou vlohu dětské hry, přináší ovoce až ve dvacátém roku, kdy se člověk bude moci životu v tomto směru věnovat, pokud mu má být užitečný a má sloužit jeho životním potřebám. Představme si, jaké pocity se vzrývají v duši vychovatele, který ví, že to, jak si nyní počíná s malým dítětem, má význam pro jeho život až dospěje a dosáhne dvacátého roku.

Vlastně nezáleží ani tak na tom, co známe jako pedagogické zásady v abstraktních formách a co jsme schopni vytvořit jako didakticko-metodická pravidla z intelektuálních hlubin své bytosti, ale záleží na tom, že právě poznáním, co znamená hra dítěte v souvislosti se životem, se v našem srdci rozvíjí hluboký pocit odpovědnosti.

Skutečné poznání člověka tedy nemůže hovořit pouze k našemu rozumu, ale také k našemu srdci, k našim citům, k celému našemu pojetí života. Toto poznání nás proniká pocitem odpovědnosti na místě, které v životě zaujímáme. Nebudeme proto hledat takové výchovné umění, které pramení pouze z vynalézavé nebo oprávněné chytrosti, jak bychom měli dítě vychovávat, ale budeme hledat takové umění výchovy, které odpovídá dnešní životní situaci člověka, bude na základě znalosti celé bytosti člověka probouzet cit sociální odpovědnosti ve vztahu k celému lidstvu.

Umění výchovy vzniká z citových základů, které se v nás mohou probudit jen ze správného nazírání na svět.

Z přednášky Rudolfa Steinera Výchova a vyučování v poměru ke světové situaci, konané ve Stuttgartu 10. července 1920, přeložil Dr. Otakar Krkavec. Uveřejněno v Anthroposofickém měsíčníku, ročník L, číslo 9, květen 1930. Vydala Anthroposofická společnost v ČSR, korekturu pořídil vydavatel.